

ETO: 821.511.141BABITS M.
316.344.8
316.356.4
DOI: 10.19090/hk.2024.1.26-39

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

SZÉNÁSI Zoltán

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Irodalomtudományi Intézet
Budapest, Magyarország
szenasi.zoltan@abtk.hu
ORCID 0000-0003-2808-3904

„SZERB ÍRÓ VAGYOK-E?”

Babits Mihály és a nemzeti identitás kérdése

“Am I a Serbian writer?”

Mihály Babits and the question of national identity

„Jesam li srpski pisac?”

Mihalj Babič i pitanje nacionalnog identiteta

Babits Mihály identitásának meghatározó alapját jelentette, hogy a családnév délszláv hangzása ellenére önmagát magyar vármegyei nemesek leszármazottjának tudta. Nagy hatással volt gondolkodásmódjára korán elhunyt ügyvéd édesapja, akitől nemcsak klasszikus műveltségét örökölte, hanem liberális társadalomszemléletét is. A költő levelezéséből tudható, hogy már egyetemista korában felmerült vele kapcsolatban családjának délszláv eredete, és ez 1920 után a személye elleni támadások egyik lehetséges eszköze is lett, de volt példa jóhiszemű „meggyanúsításra” is, melyre Babits írásban reagált. Tanulmányomban a család származására vonatkozó ismert adatok összefoglalása és Babits saját nemzeti identitására vonatkozó kijelentéseinek értelmezése mellett rá kívánok világítani arra, hogy írói önrtertelmezésének ez az aspektusa hogyan határozta meg irodalomszemléletét is.¹

Kulcsszavak: nemzeti identitás, irodalomszemlélet, asszimiláció, név, Babits Mihály

---

¹ A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) támogatásával a *Babits Mihály verseinek és műfordításainak kritikai kiadása* című, K 138529 azonosítószámú pályázat keretében készült.

1928. június 10-én Babits Mihály egy nyilatkozatot tett közzé *Az Estben Szerb író vagyok-e?* címmel, melyet a következő hetekben több határon túli (főként erdélyi) lap is átvett. Írásában Babits egy hallomásból szerzett információra reagál:

Ezt hallom:

Szerb lapok és folyóiratok hasábjain föl-fölbukkan a nevem. [...] Csakhogy, ami feltűnő – s amiért a dolgot értésemre hozták – az én szegény nevem nem is idegenként szerepel a szerb nevek közt, hanem mintha maga is szerb név volna, legalább is egy szerb származású író neve, akit nem a magyar kultúra iránti érdeklődés, hanem a szerb nemzeti önérzet idéz és vindikál... (Babits 1928, 5).

Jelenleg nem tudjuk, hogy melyik lapban vagy lapokban jelent meg a Babits szerb származására utaló cikk, és a nyilatkozat megjelenésére vonatkozóan sem ismerünk dokumentumokat. Mindazonáltal az a tény, hogy Babits egy mástól hallott és maga által nem ellenőrzött hírre mintegy hivatalosan reagált, mutatja, hogy saját magyar nemzeti identitása mennyire fontos volt számára, ebben a rövid írásban továbbá minden lényeges motívuma megtalálható Babits kérdéssel kapcsolatban vallott nézeteinek, illetve nevének hangzása miatt neki tulajdonított „idegen” származáshoz való viszonyulásának.

A nyilatkozat szövege kapcsán Kelevéz Ágnes úgy látja, Babits kérdésben megfogalmazott álláspontja „a magyar liberális gondolkodás egyik jelentős állomása” (Kelevéz 1996, 944). Nyilvánvaló, hogy nyolc évvel Trianon után Magyarországon a szerb kultúra tiszteletének kifejezése közel sem volt evidens: „Én minden nemzetet tisztelek, s mindenkép kitüntető érzés számomra, ha egy szomszéd nemzet kultúrája bármily mértékben vagy értelemben magáénak szeretne vallani. De ki kell térnem a kitüntetés elől, egyszerűen azért, mert téves premisszákon alapul” (Babits 1928, 5). Babits válaszában benne rejlik a kultúrák önértékének elfogadása, és megvallása szerint távol áll tőle bármilyen politikai vagy egyéb motivációjú indoktrináció.² Nyilatkozata mögött azonban nem csak valamifajta politikai korrektségre törekvést feltételezhetünk. 1939-ben a belgrádi *Huszadik Század* című lap *Beszélgetések Európával* címmel közölt sorozatot, melyben mások mellett Benedetto Croce, Marinetti, Papini és Nikola Tesla is megszólalt. Ebben a sorozatban tanulmányt és interjút közöltek Babits

² Babits visszaemlékezése szerint társadalomszemléletét döntően meghatározta édesapja liberálizmusa: „Az öreg Tisza rajongó híve, és így liberális szemléletű – emlékszik vissza rá Szabó Lőrincnek tett vallomásában –. Azt tanította, hogy minden ember egyenlő, a zsidó is olyan, mint mi és a Dreyfus-ügyben Zola pártján állt” (Téglás in Babits 1997b, 75).

Mihállyal is. A szerb és a magyar kultúra viszonyára vonatkozóan Babits kifejezetten elutasította az egymás kultúrája iránt tett politikai gesztusokat, ehelyett azt szorgalmazta, hogy „egymásban ne az idegent lássuk, hanem egyazon nagy európai kultúrának testvéri részeseit, s eszerint figyeljük, ismerjük és ítéljük meg egymást”.³ Ugyanakkor úgy látja, hogy efelé még az első lépések sem történtek meg. Az 1928-as cikkből azonban az is nyilvánvaló, hogy amikor a szerb kultúra értékéről nyilatkozik, nem tesz különbséget a szláv népek között, mivel a szerb származás elvi elfogadása melletti érve Tolsztoj, a nyilatkozatban szerb íróként említett Babics-Gyalszki pedig feltehetően a horvát Ljubomir Babić-Gjalski lehet.⁴

Tovább árnyalja a képet, ha megnézzük, hogy milyen véleményeket fogalmaz meg Babits arról a kulturális régióról, nevezetesen a Balkánról, melyhez a délszláv népek tartoznak. 1913-ban írt *Magyar irodalom* című esszéjében a magyar irodalom világirodalmi megítélése kapcsán említi a „külsőleges technikairodalmat”, s úgy ítéli meg, ez a „parvenü, balkáni népnél természetes, mely kítűnő európai iskolákba járván, minden kifejezőeszközt pompásan elsajátított, de mély és saját mondanivalója, ami csak régi és külön fejlődésen, hagyományon alapulhat, nincs még” (Babits 1978a, 362). A balkáni irodalmak esetében az európai hagyományokban való több évszázados begyökerezettséget hiányolja, szemben a magyar irodalommal, amely szerinte Szent István óta része az európai kultúrkörnek. 1938-as *Szekszárdi kadarka* című esszéjében, melyben – ahogy arról később még szó lesz – szintén reagál a neki tulajdonított szerb származásra, egy sajátos térpoétikai szituációban, a család előhegyi préházának udvaráról széttekintve tárul fel egy kultúrtörténeti látvány:

Túl ezen a nagy magyar udvaron, dél felé, laktak ama rácok, akiktől a kadarka származott; keletnek pedig, messze, nagyon messze, a románok, akiknek határáig magam is elvetődtem néhány télen át, nyaranta mindig hazajárva. Szőlőtanyám, roppant udvara közepén, távol Balkánok átlójában feküdt. Én azonban evvel nem sokat gondoltam; én, ha hazaérkeztem, Nyugat-Európában éreztem magamat, ős kultúra földjén, hol az ásó a rigólozásnál római pénzeket vet ki az agyagból, s a földes padlójú préházszoba polcán, a plafonra aggatott töppedő szőlőfürtök alatt Sévigné asszony könyve hevert, franciául, a munkásokra felügyelő kedves nagynéni ambiciózus olvasmánya (Babits 1978d, 584).

---

³ A Babitsról készült tanulmányról és az interjúról beszámol a *Pesti Napló* (Téglás in Babits 1997a, 404–405).

⁴ 1939–1940-ben keletkezett *Nevek, ősök, címerek* című írásában egy horvát író említ név nélkül, feltehetően a nemzetiség helyes megnevezésével itt is Babić-Gjalskira utalhatott.

1939-ben Németh László *Kisebbségben* című esszéjével vitázva ezt még annyival egészíti ki, hogy bár az évszázadok során a magyar kultúrát számtalan hatás érte, és ezek között számolni kell a „balkáni és félszláv” kultúrákkal is, de a magyar ennek ellenére mégis megmaradt „nyugat-európai jellegű” kultúrának (Babits 1978c, 618). Ugyanekkor fogarasi éveire visszaemlékezve ennél élesebben fogalmaz: „Itt voltam a világ végén. Túlhan már a Balkán kezdődött, az idegenség” (Babits 1939, 34). A Balkán ebben az írásban a barbárt, a nem európaiat, az idegent jelenti, és ez lehet az egyik magyarázat arra is, hogy Babits miért nem említi a délszláv irodalmat *Az európai irodalom történetében*. 1939-es nyilatkozatában bevallja azt is, hogy nagyon keveset ismer a szerb irodalomból, a nyelvet nem érti, igazán jó műfordítások pedig nem születtek (Téglás in Babits 1997a, 405). *Az európai irodalom történetének* koncepciója szerint viszont azt szeretné megírni, ahogy a világirodalom benne él: „Nekem csöpp kedvem sincs olyasmiről írni, amit nem ismerek közvetlen átélésből, s ami nem érdekel, vagy legfeljebb valami néprajzi vagy történeti kíváncsiságból érdekel” – írja irodalomtörténetének bevezetőjében (Babits 1991, 8–9).

Babitscsal kapcsolatban 1928-ban már nem először merült fel a szerb vagy általában a délszláv származás lehetősége. 1905. április 20-án egyetemi évfolyamtársától kap húsvéti üdvözlőlapot a Zágrábhoz közeli Jaskáról (ma: Jastrebarska, Horvátország), melynek címzése „Babi[č] Mijó tanárjelölt urnak” szól.⁵ Kelevéz Ágnes szerint a délszláv nyelvi környezetben élő hallgatótárs már korábban felhívhatta figyelmét nevének délszláv eredetére. Babits reakcióját erre a humorosnak szánt címzésre nem ismerjük, a költő halála után a *Kelet Népe*ben megjelent írásában Móricz azonban felidéz egy 1913-as közös olaszországi utat, melynek során Horvátországot is érintették, s itt olvashatunk arról is, hogyan reagált Babits a lehetséges délszláv származására tett utalásra:

Mikor Zágrábon átjöttünk, kiszállottunk egy-két napra, nagyon megszerrettük ezt a szép mezőszéli úri várost, amit az a gesammtmonarchia ízlés hozott létre, ami Szegedet a víz után. A szénásszekér ment át a városon, otthonosan. S minden sarkon egy-egy Babić-cégtábla. De mikor erre célzást tettem, Babits szinte megrettent: kérlek, mondta, az én őseim előkelő magyar nemes család (Móricz 1941, 3).

⁵ Tailsbauer Miklós levele Babits Mihálynak [Jaska, 1905. április 20.] (Babits 1998, 155). Tailsbauer Miklósról, a levél írójáról nem sok mindent tudunk, de valószínű, hogy igaza lehet Kelevéz Ágnesnek Tailsbauer horvátországi származására vonatkozóan, ugyanis 1901. december 29-én kelt levelét a Verőce vármegyei Verőcéről küldte, a *Magyarország tisztí cím- és névtára* kötetei alapján pedig azt tudhatjuk, hogy az egyetem elvégzése után az eszéki főgimnázium tanára, majd 1916-tól igazgatója lett.

Noha a nemzeti irodalomhoz való tartozás, a nyelvhasználatban, a művek tematikájában, vagy formai jellemzőiben a „magyartalanság” kérdése már az irodalmi modernség korai konzervatív recepciójában is megfigyelhető, az asszimilációt támogató politikai és társadalmi környezetben a kiegyezés utáni évtizedekben a vérségi alapon értett származás kérdése nem éleződött ki, majd a Tanácsköztársaság bukása utáni politikai szituációban, a „numerus clausus”-törvény elfogadása után vált súlyos politikai tematikává az irodalmi életben is. A kiegyezéssel és a kiegyezés utáni társadalmi folyamatokkal, így az asszimilációval is rendkívül kritikus és az 1919 utáni jobboldali radikalizmus meghatározó szereplőjének tekinthető Szabó Dezső *Panasz* című kötetének 1922 júliusára datált előszavában a századelő magyar irodalmi modernségének nemzedékét veszi védelmébe a konzervativizmussal szemben. Pontról pontra cáfolja a jól ismert vádakat, többek között azt, hogy a *Nyugat* első nemzedékének tagjai ne lettek volna magyarok, vagy esetleg rossz magyarok lettek volna. Megállapítja: „Ennek az irodalomnak minden számottevő tehetsége, az egy délszláv Babicsot [sic!] kivéve, vér és hús szerint magyar volt. Az volt Ady Endre, Móricz Zsigmond, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Oláh Gábor, Kaffka Margit, Kosztolányi Dezső” (Szabó 1923, 35). Szabó szemmel láthatóan nem vesz tudomást a lap zsidó íróiról, szerkesztőiről (például Ignotusról és Osvátról), Babits irodalmi nyelvét azonban a neki tulajdonított délszláv származás ellenére is magyarnak tartja: „Olvasd végig Ady, Móricz, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Kosztolányi, Babics [sic!] műveit – az egy Kaffkát kivéve – ezerszínű és ezerhangú szeplőtlen magyar nyelvet találsz, szeplőtlenebbet s talán több hangút mint Vörösmarty vagy Arany műveiben” (Szabó 1923, 37). A másik oldalról is érik ugyanekkor támadások Babitsot, melyek szintén szóba hozzák feltételezett szerb származását. Hatvany Lajos a bécsi *Jövőben A magyar értelmiség katasztrófája* című cikksorozatában támadja ekkor Babitsot. A *Timár Virgil fia* című regény bírálata során Hatvany kifejti, hogy a magyar földön szerzett benyomások gazdagsága teszi a magyar művészt: „Minél gazdagabb a tár, annál magyarabb a művész. Ezért lehet, hogy a zsidó Bródy Sándor, a sváb Gárdonyi Géza ép oly porhanyós föld s zamatú magyar írók, mint a magyar föld paraszti fia: Móricz Zsigmond. Ezért van, hogy Szép Ernő (zsidó) magyarabb, mint Babits Mihály (szerb)” (Hatvany 1922, 8). Valószínűleg ezekre a támadásokra utalhatott Babits, amikor 1928-as nyilatkozatában megjegyzi: „Engem már sokszor gyanúsítottak »délszláv« eredettel, nem igen jóakarátulag. Amíg kicsinylés volt, nem tiltakoztam” (Babits 1928, 5). És többek között ezért is hangsúlyozhatja: „Korunkban a lélek alkot népet s nem a vér” (Babits 1928, 5).

Ahogy az Móricz fentebb idézett írásából is látható, Babits identitástudatának nemcsak a magyar származás, hanem ezzel együtt a nemesi eredet is része volt. Az 1928-as írásában is megemlíti: „Az én »szlávhangzású« nevem valóban régi magyar, nemesi név; a szentistváni Babitsok nemességét a múlt század első éveiben írták át Somogyból Tolnába” (Babits 1928, 5). A kettő tehát szorosan összekapcsolódott Babits önképében, és ez nem új fejlemény a húszas években. Amikor Kosztolányinak írt, utóbb nevezetessé vált levelében 1906 februárjában Ady ősmagyarágát kritizálja, önmagára vonatkozóan megjegyzi azt is: „Magyar vagyok, – magyar nemesi családból származom (igen büszke vagyok rá) úgy apai, mint anyai részről; s mindkét részről a nagyapáim emberemlékezet óta megyei tisztviselők voltak (van-e magyarabb foglalkozás); apám volt az első, aki az Állam szolgálatába lépett; de még ő is valóságos típusa a magyar úrnak és jogásznak.”⁶ Ezzel együtt a család nemesi eredetéhez való viszonya komplikáltabb. Visszaemlékezéseiből az tudható, hogy apja liberális nevelésének köszönhetően – némileg ellentmondva a fentebbi levélrészletnek – a nemesi származást nem tartotta érdemnek, s ezt megtámogatta egy véletlen anyakövezési hiba is, melynek köszönhetően apja nevét 1871-ben „Babics”-ként rögzítették, s a név írása ettől kezdve 1907-ig ingadozott a *cs* és a *ts* között (Kelevéz 1996, 943). Ez ebben az esetben a nemesi származás kérdése szempontjából érdekes.

Ahogy Szabó Lőrincnek 1920-ban tett vallomásából kiderül, körülbelül száz évre visszamenőleg, pontosabban a 19. század elejéig ismerte Babits a családfáját (Téglás in Babits 1997b, 61–62). A nemesi és etnikai leszármazás szempontjából az apai ág az érdekes számunkra, mivel ez a név hordozza az „idegen” eredet nyomát. Babits dédapja, a genealógia szerint az orvos végzettségű I. Babits Mihály 1801-ben telepedett le Szekszárdon, és jelentős szerepe volt a település és Tolna vármegye közegészségügyének fejlesztésében, 1817-től a megye tisztifőorvosa lett. A tisztséget már Szekszárdra költözése után megpályázta, a megyei hivatal elnyerése azonban nehézségekbe ütközött. A vármegye ugyan Babits doktor kinevezését támogatta, aki korábban a pesti katonai kórházban dolgozott, és 1897-ben a napóleoni háborúk idején a nemesi seregek mellett teljesített főorvosként szolgálatot, Apponyi Antal főispán azonban vele szemben egy bécsi orvost kívánt kinevezni, a hivatal tényleges elfoglalása ezért hosszú ideig elhúzódott. Témánk szempontjából is releváns információ, hogy Tolna vármegye azért is támogatta a költő dédapját, mivel magyarországi származású, szemben a főispán jelöltjével, aki magyarul is alig tudott (Gutai 1974, 210). A dédapa 1814-ben készült képe Babits szobájának falán lógott.

⁶ Babits Mihály levele Kosztolányi Dezsőnek [Baja, 1906. február 21–22.] (Babits 1998, 193).

Eddig látott vissza Babits a családfán, és nagyjából ez az, ameddig visszamenőleg forrásokkal biztosan igazolhatóan mi is fel tudjuk tární a költő leszármazását (Buda 1996, 9). A családfa ágai ennél természetesen messzebbre nyúlnak az időben, a költő öccse, Babits István egy *Irodalomtörténeti Közleményekben* közölt rövid írásában mintegy ezer évre visszatekintve foglalja össze a családtörténetet:

Tudomásunk szerint – és erre vall vezetéknevünk is – a Babits-ősök eredetileg horvátok voltak, s egykor az Adriai-tenger mellett elterülő Velebit hegyvidéken, a volt Lika Krbava vármegyében éltek. Valamikor a Tugomerich nemzetséghez tartoztak, később azonban a Mgorovich nemzetségbe olvadtak be. Ez a nemzetség a horvát történelemben bizonyos szerepet játszott, annak több tagja báni méltóságot is viselt. Midőn Kálmán királyunk Horvátországot és Dalmáciát az 1102. évben meghódította, a leigázott törzsek közül csak annak a tizenkét törzsnek, illetve nemzetségnek nemességét ismerte el, amely önként alávetette magát a magyar uralomnak. Ezek közé tartoztak elődeink is. Családunk a törökök előnyomulása miatt a mohácsi vész körül kénytelen volt elhagyni ősi fészket, s vagyona hátrahagyásával előbb Turopolje mezejére költözött, ahol tagja volt a horvát nemesi törzsközösségnek, majd egy ideig a Varasd megyei Zagorje vidékén Czoborc nevű faluban tartózkodott. A XVII. század közepe táján a parasztlázadás után Magyarországra vándoroltak. A felkelés vezérért egyébként Babics Miklósnak hívták (Babits I. 1978, 470).

Babits István sajnos nem adta meg egyetlen forrásának pontos lelőhelyét sem, ami alapján ezt az impozáns eredettörténetet megalkotta. Mindazonáltal genealógiája tartalmaz történelmileg hiteles elemeket, kérdés azonban, hogy ezek a puzzle-darabok összeillesztve valóban a Babits család ősi tablóját adják-e ki.

A középkor folyamán Dalmáciában valóban léteztek a Tugomerich és a Mgorovich nemzetségek, s írásos források mindkettőnél említenek Babić családot is, s arra is van adat, hogy a Tugomerich nemzetség a Mgorovichba beolvadt. A horvát nemesség is behódolt Kálmán magyar királynak, de az ezt rögzítő dokumentum, az úgynevezett *Pacta conventa* hitelessége vitatott. Az is megfelel az ismert történelmi folyamatoknak, hogy a török hódításnak köszönhetően délről a horvátok egy része északra vonult, és több hullámban Magyarországra, elsősorban a Dunántúl Magyar Királysághoz tartozó területeire vándorolt, ugyanakkor a család 17. század közepi áttelepülése viszonylag késeinek tekinthető (Kitanics 2006). 1653-ban az Erdődy Imre birtokán élő jobbágyok valóban fellázadtak a földesúr ellen, s a vezetőjük Babics vagy

Bábics Miklós (Nikola Babić) volt, akit a jobbágyok és Erdődy között közvetíteni kívánó Zrínyi Miklós horvát bán az uralkodónak, III. Ferdinándnak,⁷ majd I. Lipótnak⁸ írt levelében név szerint is említi. Az egyetemi hallgatótárs fentebb hivatkozott levele, valamint Móricz visszaemlékezése is mutatja, hogy pusztán a névazonosság alapján nem lehet automatikus rokoni kötődést vagy leszármazást megállapítani, a Babić családnév igen gyakori a délszláv népeknél, különösen a horvátoknál, és ez hiteles dokumentumok hiányában eleve kérdésessé teszi ezt az előkelő genealógiát. Babits István egyelőre igazolásra váró genealógiája mellett a család katolikus felekezethez tartozása is a horvát eredetet valószínűsíti, ugyanakkor teljesen az sem zárható ki, hogy a Babitsok ősei a török terjeszkedés miatt szintén északra, a Magyar Királyság területére bevándorló szerbek lettek volna.

Levéltári forrásokra hivatkozva, de ismét csak a pontos lelőhely megadása nélkül, a család magyarországi történetét Babits István 1719-ig vezeti vissza, amikor is a Varasd vármegyei Coborc (ma Cebovec, Horvátország) községben Babits Mátyás és fia, Ádám tanúkkal igazolták nemességüket. A költő öccse még a hatvanas évek elején elkészített egy *Mit tudok a családukról? Adatok Babits Mihály családfájához* című kéziratot, mely a bevezető tanúsága szerint egy Esztergomban szerkesztett emlékkönyvbe készült. A kötet nem jelent meg, viszont a gépirat megtalálható a szekszárdi Babits Emlékházban. Ebben az írásában Babits István még azt írja: „De még az sincs kizárva, hogy csak a XVII. század közepén a horvátországi paraszt felkelés [sic!] leverése után telepedtek be, amikor sok ezer paraszt volt kénytelen elhagyni ősi hazáját” (Babits I. é. n., 2–3). Ez viszont azt jelenti, hogy – legalábbis a hatvanas évek elején Babits István még így tudhatta – a Babitsok a 17. század közepén paraszti családként kerültek át Magyarországra, ami kérdésessé teszi a nemesi cím elismertetését 1719-ben. Innen kezdve viszont a költő öccse pontos, születési és halálozási évszámokkal alátámasztott leszármazási sort állapít meg a Coborcról Vas vármegyébe, majd Somogyba költöző Babits család történetében.

Az általa feldolgozott dokumentumok alapján Babits István és a családi hagyomány is úgy tudja, hogy a 18. századi Babitsok az úgynevezett armális nemesek közé tartoztak, akik a nemesség adományozása során az uralkodótól csak címet kaptak (Bertényi 2003, 108–109), birtokot nem, tehát a nemesség legalsó rétegét képezték; előfordult, hogy paraszti sorból emelkedtek fel, és gyakran kézműiparból éltek, mint – feltehetően – a költő ükapja, Babits

⁷ Zrínyi Miklós levele III. Ferdinándnak [Csáktornya, 1655. december 18.] (Zrínyi 1958, 233–234).

⁸ Zrínyi Miklós levele I. Lipótnak [Csáktornya, 1657. október 14.] (Zrínyi 1958, 259).

Márton is, aki Babits István szerint Felsősegeden volt asztalosmester. Éppen ezért nem valószínű, hogy nemesi előnévvel, a költő által 1928-ban említett „szentistváni”-val rendelkeztek volna. Babits Márton fia, I. Babits Mihály már Nagykanizsán született, és az apja halála után a vármegye támogatásával szerezte meg az orvosi diplomát. „Szinte rejtély, hogyan lett az árva asztalosfiúból mégis orvos, hogyan jutott ki Bécsbe, ki támogatta, miből tartotta fenn magát” – állapítja meg a hasonlóan részletes leszármazástörténetet ismertető *Babits Mihály tanulóévei* című kismonográfiájának családról szóló fejezetében Belia György (Belia 1983, 13). Az armalis nemes tehát lényegében annyiban különbözött a nem-nemes paraszttól vagy kézművestől, hogy elvileg lehetősége volt megyei hivatal betöltésére, ezért a társadalmi mobilitás szélesebb lehetősége volt adott számára, ahogy azt a költő dédapjának élettörténete is mutatja. Belia állításai is csak részben igazolhatók, ugyanis ő is több olyan dokumentumra hivatkozik, mely vagy az ő tulajdonában volt a könyv megírásának idején, vagy Babits Istvántól szerezte a szóbeli információit. Babits István adatainak ellenőrzése még további kutatást igényel, az azonban biztos, hogy az 1754-es nemesi összeírások során a Vas vármegyei Váton valóban élt Babics János és Babics Ferenc (Illéssy 1902, 121), azt azonban ő is csak valószínűsíti, hogy az ő áruk Ferentől származik. Miközben ugyanez az összeírás említi Babics Mihályt Liptó vármegyéből (Illéssy 1902, 57) és Babics Jánost Somogy vármegyéből (Illéssy 1902, 87). A Horvátországból áttelepült Vas megyei Babics családot számontartja Kempelen Béla *Magyar nemes családok* című könyve is Babits Mátyástól a 19. század végéig, Ferencnek azonban nem említi leszármazottait (Kempelen é. n., 189). Ezért lehet bizonytalan Babits István is a genealógiai folytonosságot tekintve, s végső soron talán ezt a hiányt tölti ki a fantáziájával.

A költőnek nem voltak ilyen évszázadokra visszamenő információi a családtörténetről. 1939–1940-ben keletkezett *Nevek, ősök, címerek* című, életében publikálatlan esszéje, melyben többek között saját nemesi származásához való ambivalens viszonyáról is vall:

Az én apám még semmiért sem haragudott jobban, mint mikor mi, gyerekek a család nemessége felől érdeklődtünk. „Szerezz magadnak nemességet!” – mondta ilyenkor. Nevelésének meg is lett annyi eredménye, hogy felnőttünk, és címerünkről vagy előnévről még sejtelmünk sem volt. Én magam, fiatal koromban, talán még inkább megvettem az ilyesmit, mint apám. Mikor az érettségi okmányaimba, valami tévedés folytán, hibásan került be a nevem – a hagyományos írásmód ellenére – még csak ki sem akartam igazíttatni! Méltóságomon alulinak találtam, hogy evvel törődjek (Babits 1978b, 687).

Itt idézi apjának egy jogászkori naplóját, mely a családi címer pontos leírását tartalmazza: „A címer hármás domb közepén zöld leveles ágból kihajtó három szál piros rózsát mutat” (Babits 1978b, 689). Hozzáteszi ugyanakkor azt is, hogy apja ezt valamelyik „autentikus forrásból” másolhatta ki. Valóban, ez a címerleírás szerepel a Nagy Iván által készített *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal* című munkában: „A kék paizsnak alyját hármás domb foglalja el, mely fölött három zöld leveles ágon ugyanannyi piros rózsza virít” (Nagy 1857, 78). A címerleírás azonban III. Károly király által Babich Ferencnek és feleségének, Csákányi Erzsébetnek adott, 1716. augusztus 12-én kelt nemességet és címert adományozó okleveléből származik. A Nagy Iván által feldolgozott oklevél valóban megtalálható a *Királyi könyvek (Libri Regii)* címerleírásai között (HU MNL OLA 57-31-0257), ez azonban ellentmond Babits István genealógiájának. Babits István a Babits Emlékházban őrzött kézírata visszautal bátyja esszéjére, és egy nagyapjuk által 1835-ben kiállított házasságlevél címerábrázolása alapján pontosítja az atyai naplóból kimásolt címerleírást is: „A családi címer tehát ezek szerint egy pajzsot tüntet fel, amelynek két sarkában egy-egy csillag ragyog s rajta egy ágaskodó oroszlán látható kivont karddal; a pajzs tetején lévő sisakon pedig ötágú koronán félig kilátszó oroszlán emelkedik” (Babits I. é. n., 4). Babits István tovább fokozva a bizonytalanságot a családfa pontosságára vonatkozóan megjegyzi azt is, hogy a Kempelen Béla által összeállított *Magyar nemes családok* című genealógiai kézikönyvben a Vas megyei Babics család címerleírása („kék paizsban zöld halmon álló vitéz jobbában kardot baljában három nyilat tart; sisakdísz: könyöklő kar kardot tart; takarók: kék-arany, vörös-ezüst” [Kempelen é. n., 189]) sem egyezik a nagyapai címerrel. Babits Szabó Lőrincnek tett vallomásában úgy emlékszik családi címerükre, hogy „egy kéz, amely kardot tart” (Téglás in Babits 1997b, 62), s ez a Kempelen-féle leírás egy részletének felel meg. Elképzelhető tehát, hogy az édesapa valóban egy „autentikus forrásból”, talán éppen Nagy Iván könyvéből másolta ki a címerleírást, mely a *Babics* családnévre vonatkozóan ezt az egyet tartalmazza, és nem hiteles családi dokumentumot használt, de az 1920-as emlék is feltehetően a Kempelen-féle kézikönyvből származik. Mindez azt bizonyítja, hogy akárcsak a 18. század elejéig visszanyúló genealógia, a családfa adatainak pontossága is kérdéses. A posztumusz publikált esszében a költő beszámol arról is, hogy Ipolyi Arnold *Magyar mythológiájában* előfordul a „varázslás, kuruzslás, igézés” jelentésű *babicsolás* (*bóbičskolás*) szó (Ipolyi 1854, 405). Babits ebben – az egyébként szintén megkérdőjelezett – etimológiában saját ősmagyar származásának (lehetséges) igazolását látja.

A fentebb vázolt genealógia a kutatás jelen állása szerint inkább egyfajta családi konstrukciónak tűnik. Mindazonáltal valószínű, hogy a Babits család valóban délszláv, ha nem is szerb, de horvát eredetű, a török terjeszkedése miatti népeességmozgásokkal kerülhettek a Magyar Királyság területére, és asszimilációjuk a többségi magyar társadalomba még a 18. század folyamán végbement, abban az időszakban, amikor az egyéni identitás szempontjából a nemzetiségi hovatartozás még nem játszott olyan meghatározó szerepet, mint a társadalmi réteghez (nevezetesen a nemességhez) vagy a vallásfelekezethez tartozás. Az armális nemesi oklevéllel rendelkező család a 18. század folyamán úgy asszimilálódhatott a többségi társadalomba, hogy elsajátította annak nyelvét, de nem *kellott* az „idegen” származásra vonatkozó családnevét megváltoztatni, mint majd a 19–20. századi asszimilációs folyamatok során, amikor a megszülető nacionalizmus felváltja azt a történetírásban „Hungarus-tudatnak” nevezett identitáskonstrukciót, mely etnikai (és társadalmi) hovatartozástól függetlenül összekötötte a Magyarország területén élő népcsoportokat. Ezért lehetséges, hogy a családnév megőrizte az elfeledett „idegen” eredetet, mivel az asszimiláció során nem volt szükség a valódi származás „elleplezésére”, mint ahogy majd a 19. századtól kezdve számtalanszor a magyar kultúra jeles képviselői esetében is láthatjuk Toldy Ferentől Herczeg Ferencig és tovább. Babitsban valószínűleg fel sem merült, hogy magyar származását komolyan kétségbe vonhatná bárki is, egészen az 1920-as évekig. 1928-as nyilatkozatában és egy évtizeddel később a belgrádi lapnak adott interjújában tisztelettel szól ugyan a szerb kultúráról, de egyben hangsúlyozza saját magyar identitását is, melynek megerősítését Ipolyi könyvében fedezte fel. Korára jellemző etnikai szemléletmód figyelhető meg azokban a példákban is, amikor a magyar irodalom kapcsán az asszimilánsok (Zrínyi és Petőfi) szerepét hangsúlyozza, és kijelenti: „Szláv vér Petőfi ereiben is folyt – s magyar lelket táplált.”⁹ Ez pedig nem áll távol annak a Beöthy Zsoltnak a szemléletétől, aki szerint Petőfi is a volgai lovas szemével tekint végig „a bihari rónán és a Tisza síkján” (Beöthy 1992, 242).

Apai ágon az orvos végzettségű dédapával sajátítja el a család azt a lateiner nemesi-középosztályi kultúrát, mely a költő műveltségét és irodalomfelfogását is meghatározta. Babitsot rendkívül érzékenyen érintette, amikor *Kisebbségben* című esszéjében Németh László azt állította róla, hogy „műveltségében is volt

---

⁹ Hasonlóan nyilatkozik 1939-ben is: „A rokonságot szívesen és büszkén vállalnám. Ha van bennem szláv vér, azzal több és gazdagabb vagyok. A kevert fajok adják a legnemesebb emberpéldányokat. Szláv vér folyt Zrínyiiben és Petőfiben. A magyar, történetének századai folytán, sok más néppel keveredett. Ez a keveredés a magyar szellemet nagymértékben gazdagította és mélyítette. S talán nem utolsósorban éppen a szláv keveredés” (Téglás in Babits 1997a, 405).

valami szervesen filozofikus egyetemesség – sok csillag és kevés gyökér”, és hogy a „magyar irodalom mély éréhez bámulatosan kevés érzéke volt” (Németh 1992, 898). Bár a *Kisebbségben* gondolatmenete szerint Babits leginkább talán a „hígmagyarok” közé tartozna, Németh esszéjére írt válaszában mégis a „jött magyar” minősítés ellen tiltakozik. Ezúttal egy pozsonyi lapban megjelent cikkre hivatkozva tagadja, hogy asszimilált lenne, s ezzel kapcsolatban ismét saját vármegyei nemesi felmenőire hivatkozik: „Abból a művelt, literátus, gazdálkodó, de vármegyei tisztségeket is viselő magyar köznemességéből eredtek, mely a magyar kultúrát, s benne a magyar irodalmat, valamikor megteremtette. Mert a magyar kultúra eredetében és ősi alkatában nem paraszti, hanem nemesi kultúra” (Babits 1978c, 620–621).

Babits tehát ragaszkodott saját magyarságához, s ezt aligha volt oka és joga bárkinek is kétségbe vonni. Ugyanakkor – túl Ipolyi etimológiáján – nevének idegen hangzásával is tisztában volt, de volt egy terület, amelyen mégis mint ha feloldható lett volna saját származásának feltételezett idegenségével szemben érzett averziója, ez pedig a szekszárdi kadarka volt. „Szkutarit a rácok Szkadarnak hívták, a kadarka pedig azelőtt szkadarka volt, s a rácok hozták Magyarországra. Onnan jött, ahonnan talán az én őseim is, ha igaz, hogy az én nevem is rác eredetű” – írja 1938-as esszéjében, majd kicsivel lejjebb hozzáteszi: „A kadarka még rác őseimmel is összeköt, ha voltak egyáltalán rác őseim.” És – a fentebbiek alapján már nem meglepő – ez a sajátos és személyes nemzeti kérdés még ezen a területen is összekapcsolódik a nemesség ügyével: „Akárhogy volt is ez, a kadarka magyar ital, sőt magyar nemesi ital, mint a Berzsenyiek és Vörösmartyak költészete. Magyar nemesi multság a szüret is; noha én már nem a Himfy szüretjét látom itt, fölsugárzó emlékeim filmjén” (Babits 1978d, 582).

Irodalom

Babits István. é. n. *Mit tudok a családkról?: Adatok Babits Mihály családfájához.*

Wosinsky Mór Múzeum (Szekszárd). Irodalmi kéziratgyűjtemény 1982. 1. 8.

Babits István. 1978. A Babits-család származása. *Irodalomtörténeti Közlemények* 82 (4): 470–471.

Babits Mihály. 1928. Szerb író vagyok-e? *Az Est*, június 10., 5.

Babits Mihály. 1939. Fogaras. In Uő. *Keresztülkasul az életemen.* 32–45. Budapest: Nyugat Kiadó és Irodalmi R. T.

Babits Mihály. 1978a. Magyar irodalom. In Uő. *Esszék, tanulmányok*, szerk. Belia György. 1. kötet, 359–420. Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

- Babits Mihály. 1978b. Nevek, ősök, címerek. In Uő. *Esszék, tanulmányok*, szerk. Belia György. 2. kötet, 686–690. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Babits Mihály. 1978c. Pajzssal és dárdával. In Uő. *Esszék, tanulmányok*, szerk. Belia György. 2. kötet, 602–621. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Babits Mihály. 1978d. Szekszárdi kadarka. In Uő. *Esszék, tanulmányok*, szerk. Belia György. 2. kötet, 582–585. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Babits Mihály. 1991. *Az európai irodalom története*. [Budapest]: Auktor.
- Babits Mihály. 1997a. Jugoszlávia legjelentősebb folyóirata Babits Mihályról: A belgrádi „XX. Század” világszemléleti interjúja a költővel. In „*Itt a hal és komoly beszéd ideje*”: *Interjúk, nyilatkozatok, vallomások*, szerk. Téglás János. 404–406. Celldömölk: Pazu-Westermann Kiadó.
- Babits Mihály. 1997b. [Önéletrajz a gyermek- és ifjúkor élveiből]: Szabó Lőrinc lejegyzésében. In „*Itt a hal és komoly beszéd ideje*”: *Interjúk, nyilatkozatok, vallomások*, szerk. Téglás János. 57–79. Celldömölk: Pazu-Westermann Kiadó.
- Babits Mihály. 1998. *Levelezése, 1890–1906*, szerk. Zsoldos Sándor. Budapest: Historia Litteraria Alapítvány – Korona.
- Belia György. 1983. *Babits Mihály tanulóévei*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Beöthy Zsolt. 1992. *A magyar irodalom kis-tükre* (reprint; eredeti kiadása: 1920. Budapest: Athenaeum). Budapest: Dursusz Bt.
- Bertényi Iván. 2003. *Magyar címertan*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Buda Attila. 1996. A Babits és a Kelemen családok, levelezésük tükrében. In *A Babits család levelezése*, szerk. Buda Attila. 7–77. Budapest: Universitas Kiadó.
- Gutai Miklós. 1974. Tolna megye egészségügyének története az 1801. és 1831. év között. In *Tanulmányok Tolna megye történetéből VI.*, szerk. K. Balog János. 207–274. Szekszárd: Tolna megyei Tanács Levéltára.
- Hatvany Lajos. 1922. Magyar író, magyar zsidó. *Jövő*, december 10., 8.
- Illéssy János. 1902. *Az 1754–1755. évi országos nemesi összeírás*. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt.
- Ipolyi Arnold. 1854. *Magyar mythologia*. Pest: Heckenast Gusztáv.
- Kelevéz Ágnes. 1996. Babits névjege. *Holmi* 8 (7): 941–955.
- Kempelen Béla. é. n. *Magyar nemes családok*. 1. kötet. Budapest: Grill Károly Könyv-
vállalata.
- Kitanics Máté. 2006. A Magyarországra irányuló horvát migráció a 15–18. században. In *A Balatontól az Adriáig*, szerk. Pap Norbert. 59–73. Pécs: Lomart Kiadó.
- Móricz Zsigmond. 1941. Babits Mihállyal a Garda tón. *Kelet Népe* 7 (15): 1–5.
- Nagy Iván. 1857. *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. 1. kötet. Pest: Beimel és Kozma Ny., Ráth.
- Németh László. 1992. Kisebbségben. In Uő. *A minőség forradalma*. 2. kötet. 843–910. Budapest: Püski Kiadó.

Szabó Dezső. 1923. *Panasz*. [Budapest]: Genius Kiadás.

Zrínyi Miklós. 1958. *Levelek*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.

“AM I A SERBIAN WRITER?”

Mihály Babits and the question of national identity

The fact that Mihály Babits knew himself to be a descendant of Hungarian county nobles, despite the South Slavic sound of his surname, was the defining basis of his identity. He was greatly influenced by his father, a lawyer who died at an early age, from whom he inherited not only his classical erudition but also his liberal social outlook. From the poet's correspondence, it is known that when he was still a student, he was confronted with the question of his family's South Slavic origins. After 1920 this became one of the possible tools of attacks on his person, but there were also examples of bona fide “accusations”, to which Babits responded in writing. In my article, in addition to summarizing the known data on the family's origins and interpreting Babits' statements on his own national identity, I want to shed light on how this aspect of his self-understanding as a writer also determined his approach to literature.

Keywords: national identity, conception of literature, name, Mihály Babits

„JESAM LI SRPSKI PISAC?”

Mihalj Babič i pitanje nacionalnog identiteta

Bitno polazište identiteta Mihalja Babiča leži u tome što je on sebe – uprkos prezimenu koje je podsećalo na južnoslovensko poreklo – smatrao potomkom mađarskog županijskog plemstva. Na način njegovog razmišljanja umnogome je doprineo rano preminuli otac, koji je bio advokat i od koga je nasledio latinsko obrazovanje i liberalna shvatanja. Iz njegovih pisama se zna da se, još dok je bio mladić, poteglo pitanje u vezi sa njegovim južnoslovenskim poreklom, što je kasnije – posle 1920. godine – bio i jedan od povoda za napade na njegovu ličnost, kao i za „dobronamerne” optužbe, na koje je Babič pismeno odgovorio. Studija se bavi poznatim podacima o poreklu porodice Babič, te pored tumačenja izjava vezanih za nacionalni identitet samog pisca, želi da ukaže i na koji način je njegov stav prema identitetu odredio i njegovo shvatanje književnosti.

Gljučne reči: nacionalni identitet, pogledi na književnost, asimilacija, ime, Mihalj Babič